

TS 25.2.2011

Alakerta

Raimo Väyrynen

Kirjoittaja on valtio-opin emeritusprofessori. Kirjoitus perustuu Suomen Atlantti-Seuran ja Turun yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen ”Suomi ja transatlanttiset suhteet – Kylmästä sodasta Afganistaniin” Studia Generalia -luentosarjassa pidettyyn luentoon.

TÄSTÄ ON KYSYMYS

1. Suomen puolueettomuuspolitiikka oli etupolitiikkaa.
2. Kylmän sodan päättyminen ei johtanut äkkikäännteeseen Suomen ulkopolitiikassa.
3. Yhdysvallat haluaa tukeamme maailmanlaajuiselle toiminnalleen.

Suomen ulkopolitiikka katsoo omaa etuaan

Kylmän sodan aikana Suomen lännenpolitiikka nähtiin alisteisena elintärkeille idänsuhteille. Lännessä Suomi kykeni etenemään vain niin pitkälle kuin Moskovan liekanaru antoi myöten. Totta on, että Neuvostoliitto seurasi tarkkaan Suomen ratkaisuja läntisessä kaupallisessa integraatiossa, minkä se näki herkästi Naton taloudelliseksi ulokkeeksi. Totta on myös, että Suomen oli usein sopeuduttava Moskovan odotuksiin ja jopa määräyksiin.

Suomen lännensuhteiden historiassa unohdetaan kuitenkin pari seikkaa. Ensiksi Neuvostoliiton kommunistinen päätöksentekojärjestelmä ei ollut lainkaan niin monoliittinen kuin uskottiin. Keskusjohdon eri ryhmittymät eivät aina seuranneet tarkkaan suomalaista keskustelua ja valintoja, vaan toimivat kukin oman operationaalisen koodinsa mukaan. Tämän vuoksi Suomeen saatiin Moskovasta esimerkiksi Nordek- ja EEC-ratkaisuissa erilaisia viestejä, joita taas Helsingissä eri ryhmät tulkitsivat itselleen parhaaksi katsomallaan tavalla.

Voidaan väittää, että jopa korkealla tasolla Suomen ja Neuvostoliiton poliittiset suhteet olivat paljon monimuotoisemmat kuin pelkkä Urho Kekkosen ja Leonid Brezhnevin vuoropuhelu. Moniäänisyys saattoi välillä olla jopa suurempaa Moskovassa kuin Helsingissä, vaikka sitä ei ulkopuolella aina kuultukaan.

Tiedustelupalvelu KGB koordinoi ulospäin näitä neuvostopolitiikan erilaisia äänenpainoja

mahdollisimman johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi.

Suomen lännenpolitiikassa oli rinnakkaisia raiteita. Kun metalliteollisuus suuntautui itään, niin paperiteollisuus hakeutui lännen markkinoille. Paperiteollisuus verkostoitui tehokkaasti länteen 1950-luvulta lähtien, ja oli merkittävin yksittäinen painostusryhmä ulkomaankaupan vapauttamisen ja länsi-integraation puolesta. Ulkoministeriön kauppapoliittinen osasto oli tämän intressiryhmän asianajaja valtionhallinnossa.

Kauppa- ja teollisuusministeriö oli enemmän itään suuntautunut, koska sillä oli kontollaan energiakysymykset, jotka kiteytyivät öljyyn, maakaasuun ja Loviisan ydinvoimalaan. Suomen Pankin tehtävä oli kahtalainen: yhtäältä se hoiti kahdenvälisen kaupan clearing-tilejä Neuvostoliiton kanssa, mutta toisaalta hankki meille läntistä pääomaa muun muassa Maailmanpankilta. Voidaan puhua suomalaisesta, politiikan määrittelemästä työnjaosta ulkomaisten taloussuhteiden hoitamisessa.

Suomen kauppa- ja ulkopoliittikan keskeinen imperatiivi on neuvostosuhteiden lisäksi ollut johdonmukainen pyrkimys päästä eurooppalaisille ja maailmanmarkkinoille. Suomessa on aina ymmärretty, että pienessä ja yksipuolisessa taloudessa protektionismi ei ole kestävä ratkaisu.

Kun politiikka sulki eurooppalaiset markkinat, niin pyrittiin pohjoismaiseen ratkaisuun ja kun se epäonnistui Nordekissa, niin lähdettiin käytännön pakosta eurooppalaiselle linjalle. Nyt kun olemme EU:n jäseniä, niin haluamme tulli- ja muista muureista vapaat maailmanlaajuiset markkinat, jotka tuovat meille 40 prosenttia hyvinvoinnistamme.

Myös poliittisten puolueiden välillä vallitsi työnjako aina 1960-luvulle saakka.

Sosialidemokraatit hankkivat länsirahaa ja toimivat neuvostokriittisen Sosialistisen internationaalien kautta, maalaisliitto oli kansallismielinen neuvostoystävä ja kommunisteilla oli oma vakaumuksensa. Nämä eriävät näkemykset konvergoituivat tullessa 1970-luvulle Kekkosen mahtiaseman alla, mutta myös kansainvälisen kehityksen, erityisesti liennytyksen vaikutuksesta. Kekkosen vaikutusaseman kansainvälisiä edellytyksiä on tutkittu liian vähän.

Suomella on ollut lännenpolitiikka koko toisen maailmansodan jälkeisen ajan. Usein se on ollut piilossa: ”hiljaisessa vedessä kalatkin kutevat”. Tämän jatkuvuuden vuoksi meillä ei Neuvostoliiton sorruttua tapahtunut ulkopoliitikassa mitään äkkikäännettä.

Presidentti Mauno Koiviston johdolla purettiin pitämättä suurempaa ääntä kylmän sodan aikaiset sopimussitoumukset Neuvostoliiton kanssa. Samanaikaisesti ryhdyttiin valmistelevaan EU-jäsenyyttä, josta on tullut nyt Suomen ulko- ja kauppapoliittikan viitekehys.

Suomen suhteet Yhdysvaltoihin eivät ole olleet mitenkään yksiselitteiset. Washingtonin suurena linjana on ollut tukea Suomea demokraattisena markkinataloutena, mutta muutamien poikkeuksin se ei ollut valmis haastamaan Neuvostoliittoa pohjoisella suunnalla.

Kekkosen aikana tämä politiikka haluttiin vahvistaa hakemalla tunnustus Suomen puolueettomuudelle, mikä samalla vahvisti sen kansainvälistä asemaa yleensä ja myös suhteessa Neuvostoliittoon. Suomelle puolueettomuus ei ollut vain oppirakennelma, vaan hyvin konkreettista etupolitiikkaa.

Nykyään Yhdysvalloilla ei ole erityisintressiä Suomen suhteen. Toimintaamme arvioidaan sen mukaan, kuinka se tukee Yhdysvaltojen maailmanlaajuisia politiikkaa. Siksi Suomelta odotetaan tukea Afganistanissa ja terrorismin vastaisessa toiminnassa.

Maiden väliset suhteet ovat kunnossa niin kauan kuin tätä tukea tulee edes rajoitetusti, eikä Washingtonin politiikkaa aseteta julkisesti kyseenalaiseksi. Suomen näkökulmasta Yhdysvallat on tärkeä maailman ainoana suurvaltana. Joudumme kuitenkin vastaamaan uusiin kysymyksiin, kun Yhdysvaltojen suhteellinen kansainvälinen asema tulevaisuudessa heikkenee.